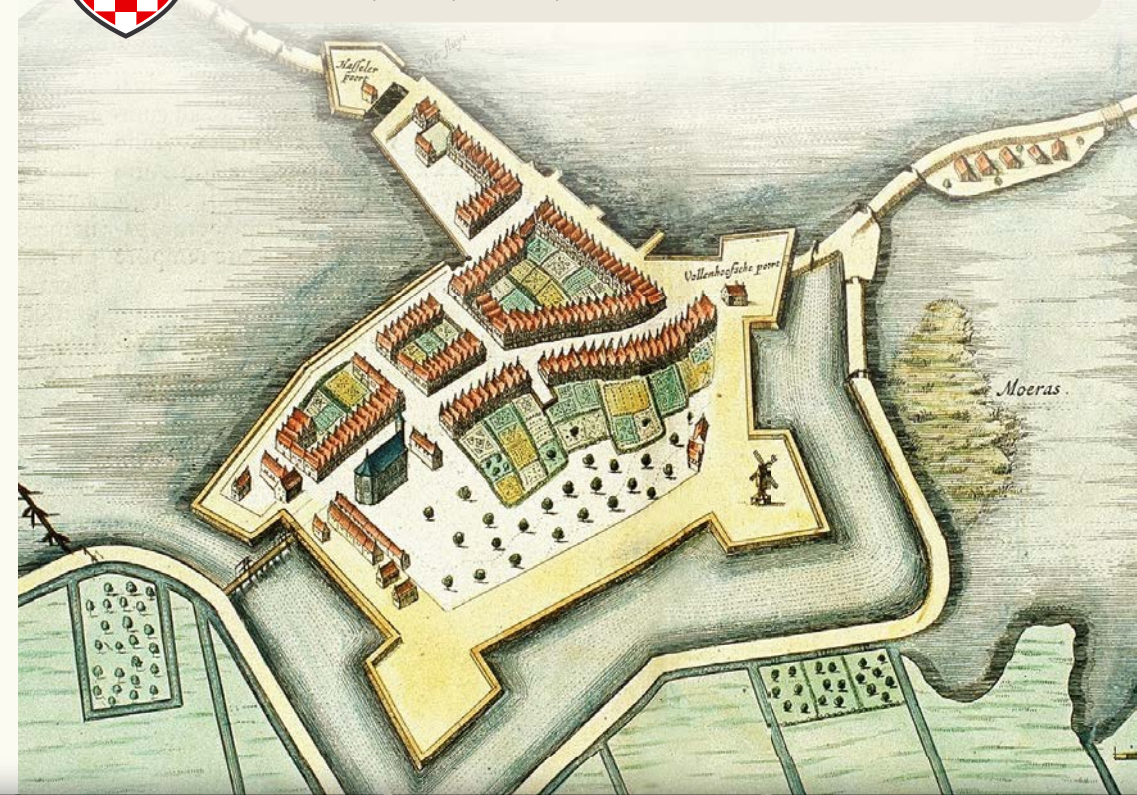

SLUZIGER KRONIEK

JAARGANG NR. 30 | NUMMER 88 | AUGUSTUS 2020

Tijdschrift van de Historische Vereniging Zwartsluis over de geschiedenis van Zwartsluis, Baarlo, De Velde, Zwartewaterklooster en Zandbelt en Schutsloot

De historische vereniging Zwartsluis, opgericht in 1990, streeft ernaar het historisch waardebef en de kennis over het erfgoed van Zwartsluis te bevorderen in allerlei vormen, onder haar leden en andere geïnteresseerden.

Vormgeving en opmaak:
Rudi Dekker | Grafische Vormgeving, Zwartsluis
www.rudidekker.nl

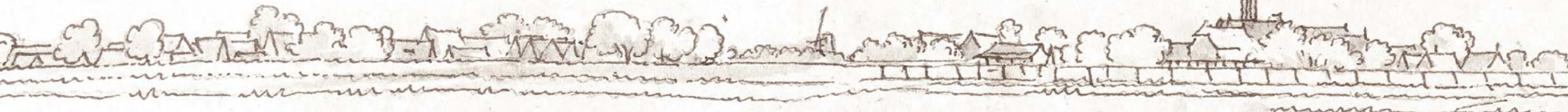

www.historiezwartsluis.nl

Inhoud

- 2 **Van het bestuur**
Geke Françoise-Corporaal
- 3 **Van de redactie**
Geert Doosje
- 5 **Arie Kronenberg over Buurtschap de Velde:
“Wij woonden in een heel beste buurt.
Daar zat geen verraad in.”**
Minie Buit-Zielman
- 16 **Oorlogsherinneringen van mijn oom
Gerrit Kappers**
Ina ten Klooster-Corporaal
- 17 **Veilig in Apeldoorn**
Ina ten Klooster-Corporaal
- 20 **Wat gebeurde er in 1939
"An de Sluus"**
- 22 **Middenposter**
- 24 **'Strop-das'**
Roelie Loois-Dragt
- 38 **Het droevige lot van een onderduiker**
Geert Doosje

Zwaart de lant gerit van Geensindes 24 Junij.

Van het bestuur

Vanaf 11 juni 2019 is de werkgroep 75 jaar vrijheid Zwartsluis bestaande uit mensen van, Muziekvereniging Voorwaarts, Stichting Joods leven Zwartewaterland en Historische Vereniging Zwartsluis, bezig geweest met een uitgebreid programma rondom 75 jaar bevrijding Zwartsluis.

Veteranen op de scholen, een bevrijdingsontbijt, een bevrijdingsconcert, de bevrijdingstour van TV Oost en nog veel meer. Maar het hoogtepunt zou zijn op 17 april met "Gedenken in Woord en Klank". Een avond vol verhalen, beelden en muziek over de oorlog en bevrijding in Zwartsluis.

En toen werd het 15 maart "Corona" en alles kwam tot stilstand. De mooie plannen die we hadden konden niet doorgaan. Maar u houdt "Gedenken in Woord en Klank" van ons tegoed, wanneer weten we niet, maar het gaat een keer gebeuren. Gelukkig kon de gezamenlijke uitgave van Hasselt, Genemuiden en Zwartsluis "75 Jaar vrijheid Zwartewaterland" wel doorgaan. Dit mooie herinneringsblad heeft u in april ontvangen.

Ook de jaarvergadering van april kon niet doorgaan. Op deze avond zou Patric van Aalderen onze gast zijn met een lezing over Flugplatz Havelte voor tijdens en na de 2e wereldoorlog. Deze lezing is verplaatst naar januari 2021.

Op dit moment komt het verenigingsleven weer langzaam op gang. Gelukkig neemt het virus in kracht af. Sluispoort opent weer beperkt de deuren. Op 14 oktober houden we onze leden(jaar-) vergadering. Onze gast is dan Jaap Bakker uit Urk. Hij zal ons in Urker dracht en met veel humor over Urk vertellen.

Hoe we deze avond gaan organiseren i.v.m. de 1,5 meter afstand weten wij nog niet. In de Sluispoort zal het moeilijk gaan. In het Reclameblad en op onze website, www.Historiezwartsluis.nl maken wij dit zo snel mogelijk bekend.

Als bestuur hebben wij afscheid genomen van onze voorzitter Cees Berens. Cees heeft om hem moverende redenen besloten een stap terug te doen. Wij bedanken hem voor zijn inzet voor onze vereniging. Wij hebben Geert Doosje bereid gevonden om voor één jaar ad-interim voorzitter te worden. In 2021 verlaten Martin Schuite en Thijs Oosterhof het bestuur, ons bestuur bestaat dan nog uit 3 personen en dat is voor onze vereniging echt te weinig. Daarom onze dringende vraag, wilt u er nog eens over nadenken om ons bestuur te versterken? Het zou toch jammer zijn als onze mooie vereniging moet stoppen wegens gebrek aan mensen.

Tijdens de voorbereiding van deze Kroniek moest ik denken aan woorden van mijn vader. Hij vertelde eens: "Toen de oorlog begon, stonden wij met een stel jonge mensen bij elkaar op de "Hoge Diek". Eén van ons zei, het zal mij benieuwen wie deze oorlog overleeft". Onder deze jonge mensen was ook Roelof Schraa. Bijzonder dat over beide jonge mannen in deze Kroniek verteld wordt en dat wij nu weten wie het niet overleefde.

Namens het bestuur wens ik u veel leesplezier en we hopen elkaar op 14 oktober weer te ontmoeten.

Geke Françoise-Corporaal
secretaris

Van de redactie

Beste lezer,

De eerste aanzet tot het schrijven van deze bijdrage schrijf ik op 5 mei 2020, de dag, waar op we herdenken, dat Nederland 75 jaar geleden werd bevrijd van de Duitse bezetter. De dag tevoren werd op indrukwekkende wijze herdacht, dat wie, waar dan ook, door oorlogsgeweld omgekomen is. De gedenkwaardigheid hoeft geen betoog, maar in deze bijzondere (Corona-) tijd wordt te meer onderstreept, hoe waardevol vrijheid is. In samenwerking tussen de historische verenigingen van Genemuiden, Hasselt en Zwartsluis is een gezamenlijke rubriek uitgegeven, waarin oorlogservaringen worden gedeeld. Vanuit de Historische Vereniging Zwartsluis werden vijf bijdragen geleverd. Omdat er later nog vier artikelen beschikbaar kwamen, heeft de redactie gemeend er goed aan te doen in het zomernummer van de Kroniek ook deze artikelen op te nemen. Ina ten Klooster-Corporaal verhaalde kernachtig de oorlogservaringen van haar (inmiddels overleden) ouders en haar nog in leven zijnde oom, Gerrit Kappers. Het eerste deel over ervaringen die haar uit overlevering bekend waren geworden en de persoonlijke herinneringen van haar oom. Van de Historische Vereniging uit Hasselt ontvingen we een eerder door hen gepubliceerd stuk geschiedschrijving over de familie Kronenberg, woonachtig in De Velde en dat alleen al vanwege de nauwe verbondenheid van die buurtschap met Zwartsluis een plaatsje verdient in de Kroniek.

Bij het opstellen van genoemde gezamenlijke uitgave waren er bij ons plannen om een artikel te (laten) schrijven over de oorlogservaringen van de familie Kronenberg. Echter kwam ons ter ore dat Hasselt daar ook mee bezig was. We hebben het overgelaten aan Hasselt. Fijn dat het verhaal nu met ons gedeeld wordt. De leden van het gezin Kronenberg hebben, evenals gelukkig velen, een belangrijke rol gespeeld in ondergrondse activiteiten en dienst aan het vaderland, waarvoor een zware tol is betaald. Verkregen van de historische vereniging te Oldebroek hebben we in deze Kroniek ruimte gemaakt voor de geschiedenis over Roelof Schraa, een jonge plaatsgenoot, lid van het verzet, die in oktober 1944 op zijn onderduikadres in Oldebroek door de bezetters werd gefusilleerd. Het verhaal wordt door ondergetekende ingeleid. Tenslotte ontvingen we van Roelie Loois-Dragt het ontroerende verhaal wat zij schreef over haar vader Luuk Dragt, die als dwangarbeider in het kader van de Arbeitseinsatz tewerk was gesteld in Duitsland. Fragmenten uit zijn dagboek worden afgewisseld met waarnemingen die Roelie deed, toen zij in Duitsland de plaatsen waar haar vader verbleven en gewerkt heeft. Zij deelt intieme aangrijpende ervaringen uit hun gezinsleven. Werkelijk aangrijpend.

Tot slot breng ik nogmaals onder uw aandacht, dat zowel het bestuur van de Historische Vereniging als de redactie van de Kroniek op zoek zijn naar uitbreiding en vervanging. Het zou toch Zwartsluis onwaardig zijn, als niemand met ons de schouders eronder wil zetten om de continuïteit van deze mooie vereniging en haar mooie orgaan te waarborgen?

*Namens de redactie,
Geert Doosje, eindredacteur*

*Roelof (links) en Arie Kronenberg
voor de oude boerderij in de Velde.*

*Herinneringen van Arie Kronenberg aan
de Tweede Wereldoorlog*

Arie Kronenberg over Buurtschap de Velde: “Wij woonden in een heel beste buurt. Daar zat geen verraad in.”

In de Tweede Wereldoorlog bestond het gezin Kronenberg uit vader Berend Jan, moeder Jentje en de kinderen Hendrik, Harm, Roelof, Arie, Berend Jan, Vrouwkje en Jan. Hun boerderij was halverwege aan de weg van Hasselt naar Zwartsluis. De afslag van de weg naar het Zwartewatersklooster liep in die tijd tussen hun huis en dat van de burens Derk van de Velde door.

De oorlog begon voor de familie Kronenberg op 10 mei 1940, toen de gezinsleden om half vijf wakker werden van het geluid van vliegtuigen. Er vielen bommen tussen waar voorheen Marinus van den Berg en Jaap ten Klooster woonden. Even later hoorden ze de bruggen in Hasselt en Zwartsluis de lucht ingaan. 's Avonds en de andere dag kwamen de Duitsers te paard voorbij, ook de kanonnen werden voortgetrokken door paarden. Een aantal Duitsers bleef overnachten bij hen op de boerderij.

Toch nam in het begin van de oorlog het leven weer zijn dagelijkse gang. Zo trouwde oudste zoon Hendrik in oktober 1940 met Anke Zielman, ze gingen wonen in de Nieuwstraat in Hasselt.

1943

Toen Arie 18 jaar werd, kreeg hij bericht dat hij voor arbeidsinzet naar Duitsland moest. Daarvoor moest hij in Meppel gekeurd worden. Op zich een wassen neus, die keuring, want je werd altijd goedgekeurd. Daarna moest hij zich opnieuw melden in Meppel, ditmaal om richting Duitsland te vertrekken. Er werd een grote houten koffer gevuld met kleren om mee te nemen. Na afscheid genomen te hebben, ging hij op de fiets richting Zwartsluis, waar hij bij Kiers, de sigarenmaker, Harm Stam tegen kwam. Harm kwam vaak bij hen over de vloer. Op de vraag van Harm waar hij naar toe ging had Arie aangegeven dat hij zich ging melden in Meppel om in Duitsland te gaan werken. Harm bezwoer hem om dat niet te doen en daarop gingen ze elk huns weegs. Harm ging via de Arembergergracht en Arie via Beukers. Daar kwamen ze elkaar tegen op de Belterweg Harm zei: "Arie, wat doe je nu?" Arie antwoordde: "Ik heb mij bedacht."

Met grote Jan Bosch op de Belt was afgesproken dat Arie daar kon onderduiken. Hij was daar hij geruime tijd samen met een Joodse onderduiker. Arie deed het voorkomende boerenwerk, maar ondanks de bezigheden had hij de eerste tijd veel heimwee en de beperkingen van het onderduikbestaan vielen niet mee. Op een bepaald moment werd het hem daar te veel. Harm Stam wist een ander plek voor Arie en met de koffer en de fiets in de boot ging het naar kooiker Jan van Siem Klaver. Op 31 oktober 1943 was er bij Klaver midden in de nacht een razzia. Er werd hard op de deur gebonsd en Arie vloog zijn bed uit. Eén van de meisjes nam direct zijn plaats in bed in. Klaver bleef zo lang bij de voordeur tot Arie naar het achterhuis was gevlogen. Toen de Duitsers naar binnen stormden ging het snel. Arie kon zich achter een deur verschuilen tot het licht van de zaklantaarn naar een ander vertrek scheen. Daarna kon hij een sprint naar het hooivak maken, waar een schuilplek was gemaakt in het hooi onder het gebint. Arie liet zich in de schuilplaats

zakken en de Duitsers kwamen zo dichtbij dat hij zijn hand voor zijn mond had gehouden, erop beducht dat zijn vervolgers hem konden horen ademen. De huiszoeking had geruime tijd geduurd, want de overvallers waren ervan overtuigd dat ze op de goede plek naar Arie zochten.

Bij Klaver was Arie gebleven tot de overval op de boerderij van Klaas Stam, waar de Meppeler verzetsgroep verbleef. Arie was op een middag met een boot in de Gezensloot en was getuige van de overval op de boerderij van Klaas Stam. Er klonken schoten en een Duitser werd daarbij neergeschoten. Arie zag het gebeuren dat iemand wegluchtte, achtervolgd door een schietende Duitser.

Dokter Coumou uit Zwartsluis was toevallig in Belt en Schutsloot en hij verleende eerste hulp aan de gewonde Duitser. Dokter Coumou werd gearresteerd en kwam in de gevangenis in Arnhem terecht. Hoewel het er eerst niet goed voor hem uitzag, kwam hij weer vrij toen duidelijk werd dat hij alleen maar eerste hulp verleend had aan de gewonde Duitser. Gevolg van de aanslag was dat er veel razzia's waren op de Belt en Arie moest naar een andere onderduikplek. 's Avonds om negen uur was hij met de boot naar Sint Jansklooster gebracht en kwam daar op goed geluk terecht bij een tante van hem, op het land van Vollenhove.

Staan Harm Kronenberg, zittend naast hem zijn goede vriend Frits van Unen.

Na een paar dagen keerde hij terug naar het ouderlijk huis. Daarna kwam hij in Wilsum terecht, waar hij erg eenzaam was. Hij had het daar niet best, moest alle dagen knollen plukken. Het was laat in de herfst, begin van de winter, het vroom en Arie had het daar erg koud. Zelfs 's nachts werd hij moeilijk warm. Na ongeveer zes weken is hij weer naar het ouderlijk huis gegaan.

Onderduikershol

Broer Harm werkte voor de oorlog in Duitsland. Op een bepaald moment moest hij daar in militaire dienst. Tijdens een verlof keerde hij niet terug en dook onder. Eerst in het ouderlijk huis en de verdere oorlog bij verschillende onderduikadressen. In Hasselt was hij vaak bij zijn neef Berend Jan Kronenberg aan de Stenendijk, ook was hij bij Van Beek in Zwolle. Maar soms verbleef hij ook weer thuis in de Velde. Arie en soms ook Harm verbleven als onderduiker in hun ouderlijk huis. De boerderij was aan de doorgaande weg tussen Hasselt en Zwartsluis en was daardoor gemakkelijk door de SD te overvallen, ook in de nacht. Daarom was het voor de veiligheid van de onderduikers beter om de nacht door te brengen in een hol, gegraven in een weiland richting Rijfkogel en dan via de stukken het Staartje en Strepel naar de Langkamp. Dat was een kamp hoge zanderige grond waar graan op werd verbouwd of soms aardappelen. Daar werd tussen een paar bomen een hol gegraven zo groot als een kamer. De ingang was met een luik aan de slootkant. Op de vloer was stro. Er werd van alles bewaard, zoals een radio, revolvers en mitrailleurs. Soms sliepen er wel 10 onderduikers, zoals tijdens de bus-staking.

De burens Rijfkogel en Derk van de Velde waren op de hoogte. Er was ook een alarmeringssysteem in het hol: via een draad langs de afrastering kon er een bel geluid worden, dat betekende dat de kust onveilig was. Willy Meuleman was een keer gevraagd om de radio te repareren in het hol. Daarna had Willy aangegeven dat het voor hem eens-maar-nooit-weer was. Hij vond het maar niets, het hol en wat daarin verborgen was. Levensgevaarlijk vond hij het daar. Arie had er echter vaak geslapen. 's Avonds na 10 uur gingen ze er naar toe. Daardoor konden ze in het ouderlijk huis ook rustiger slapen. Er werd 's nachts nogal eens door de Duitsers op de luiken van de boerderij gebonsd, soms met de vraag om eten. Met een stuk spek probeerde men ze dan tevreden te stellen. Op de vraag aan Arie of de wapens in het onderduikhol ook gebruikt waren in de oorlog gaf Arie een ontkenkend antwoord. Hij had zich ook niet aangesloten bij de Binnenlandse Strijdkrachten.

Wolter Post

Op een dag was Arie aan het werk in het Staphorsterveld, toen hij naar huis wilde gaan want het werd melkenstijd. Toen zag hij dat een man zich

probeerde te verbergen in de bosschages, ongeveer 150 meter van de weg. Na een voorzichtige verkenning bleken ze elkaar te kennen: het was Wolter Post, afkomstig van een boerderij richting Meppel en broer van Johannes en Marinus Post. Er was een overval op zijn boerderij aan de gang door de SD en Wolter had weten te ontkomen. Arie leek het het beste om hem naar de weduwe Linde in het Zwartewatersklooster te brengen, een adres dat bij hem bekend stond om de goede connecties in het verzet. Gezamenlijk waren ze daar naartoe gegaan. Toen Arie thuiskwam waren ze al begonnen met het melken, zijn vader vroeg niet waarom hij laat was. Wel vertelde vader dat hij had gehoord dat Post opgepakt was door de SD. Arie vertelde toen zelfs tegen zijn vader niet dat dat onmogelijk was, omdat hij Post zelf naar vrouw Linde had gebracht.

Al vroeg in de oorlog was Arie ervan doordrongen dat bij hem bekende informatie beter niet doorgegeven kon worden. De informatie zou immers onbedoeld bij de bezetter terecht kunnen komen. Zelfs in het gezin werd zo weinig mogelijk doorgegeven: wat men niet wist kon men ook niet doorvertellen. Vanwege zijn leeftijd, hij kon niet worden opgepakt, werd broer Jan vaak ingeschakeld om de boodschap over te brengen of de kust weer veilig was of niet. Daardoor was hij, hoewel nog kind, van veel zaken op de hoogte.

In de Olde Maten waren meerdere schuilhutten voor onderduikers gemaakt. Ook de paarden werden daar vaak heen gebracht, daarvoor werden bosschages aangeplant om ze aan het zicht vanaf de weg te onttrekken.

Melkhalers

Elke avond kwamen er bij Kronenberg veel melkhalers uit Zwartsluis. Ook in het Zwartewatersklooster had men adressen om aan melk te komen. Melk leveren ging nog wel, maar graan, zoals rogge en haver was moeilijker. Daar was bij de boeren ook wel een eind aan de voorraad. Ook de politiemensen uit Zwartsluis kwamen bij Kronenberg melk halen. Daarmee kregen ze min of meer een vertrouwensband, vooral met de mensen van de Waterpolitie. Brandwijk van de Rijkspolitie kwam ook geregeld langs en vertelde hun dan het laatste nieuws via radio Oranje. Maar de Kronenbergs vertelden hem niet dat ze zelf ook een radio hadden en naar de berichten luisterden. Kort na de bevrijding was Brandwijk er weer. Naast de stoel waar hij altijd plaatsnam stond toen de radio. Het ontlokte Brandwijk een woedende uitroep toen tot hem doordrong dat zijn informatie, gegeven in de oorlog overbodig was geweest.

Piloten

Op donderdag 10 februari 1944 crashte bij Baarlo nabij Blokzijl een B-17G bommenwerper op de boerderijen van Lok en Van Benthem. De boerderijen vlogen in brand, de bemanning, op een na, wist uit het vliegtuig te springen. Twee kwamen terecht in De Velde, hun parachutes werden later teruggevonden bij de brug naast het Oude Kerkhof. Ze meldden zich bij Mannes Holtrust. Het waren de boordschutters Angelo Gambino en Earl S. Lambert. Het liep tegen de avond toen het gerucht bij Kronenberg kwam dat er "piloten" waren bij buurman Mannes Holtrust. Natuurlijk moesten de jongens daar meer van weten. Samen met broer Roelof, die Engels sprak, ging Arie eropaf. Inderdaad waren er twee geallieerde bemanningsleden. Buurman Mannes wist niet beter te doen dan ze aan te gaan geven bij de politie in Zwartsluis. Hij verborg ook andere onderduikers en door de vliegeniers aan te geven bij de Duitsers probeerde hij zichzelf en hun burens te vrijwaren van huiszoekingen. Daartoe vertrok hij op de fiets naar Zwartsluis, het aan anderen overlatend om in die tijd de geallieerde bemanningsleden in veiligheid te brengen. De jongens Kronenberg gaven de buurvrouw Holtrust aan dat zij ook weer naar huis gingen. Maar ondertussen kregen de piloten een teken om hen ongezien te volgen, naar een plek waar ze verder zouden worden geholpen. Het was al donker toen ze via een sluiproute door de weilanden richting het Zwartewatersklooster gingen. Ze waren nog maar net op weg toen er een auto verscheen. Beducht dat het Duitsers waren, op zoek naar de bemanningsleden, moesten ze zich steeds laten vallen. Want door de bochtige weg naar het Klooster streken de lampen van de auto over de landerijen. Toch bereikten ze ongezien hun doel: een boot die achter de eendenkooi lag en waar ze konden oversteken. Ze droegen de mannen over aan Klaas en Harm Linde. Daarvan wisten ze dat die goede contacten in Meppel hadden, om zo de mannen uit handen van de Duitsers te houden. De Kronenberg hadden de mannen voor vermomming twee nieuwe overalls meegegeven.

Ondertussen kwam politieman Leijenaar bij Holtrust om de bemanningsleden op te halen. Ze bleken verdwenen te zijn, met achterlaten van een oude fiets. Leijenaar was een goede politieman. Hij heeft ervoor gezorgd dat er geen gevolgen kwamen voor de buurt. Natuurlijk was het voor alle onderduikers in de omgeving extra spannend, want er zou intensief gezocht kunnen worden naar de verdwenen bemanningsleden. Arie vertelde dat ongeveer zes weken na het gebeurde de gewassen overalls weer bij hen op het melkbussenrek lagen. Op een of andere manier hadden ze ook gehoord dat de mannen in Meppel waren aangekomen en vervolgens ook veilig teruggekeerd naar hun thuisland.

Contact met de politie

Arie vertelde dat er goede contacten waren met de politie in Zwartsluis, zowel de Rijkspolitie als Waterpolitie. Met de Waterpolitie was het meeste contact met Gellen en Leijenaar als hoofd van deze afdeling. De contacten waren ontstaan door het melk halen.

Als je de papieren niet in orde had, was Zwartsluis heel moeilijk te passeren en te bereiken. Op de weg over de Nieuwesluis stonden altijd zes tot acht SD-ers te controleren, daar kwam je niet ongezien langs. Arie en zijn kompanen hadden een sluiproute: achter de Nieuwesluis en dan achterlangs bij Harm Vos, Lange Riek. Dan bij Jan van de Wetering met de punter dwars over. 's Avonds na het gebeuren met de twee piloten kwamen zij nog bij Roelof Jalink en Paul Slurink die Arie vroegen hoe het was afgelopen met de piloten. Arie antwoordde: "Piloten? Man, ik weet nergens van." Als het helemaal verkeerd dreigde te gaan, werden ze gearresteerd door de Waterpolitie en verderop weer losgelaten. Ze konden ook slapen bij Gerling of Leijenaar, als ze gezocht werden. Als er iets moest gebeuren wat het daglicht niet verdragen kon, zoals een auto naar een veilige plek brengen, dan werd de brug naar de Conrad afgezet door de politie.

Vraag naar fietsen

Op een dag zagen ze twee Duitsers het erf op komen. Arie en zijn broer Harm verstopten zich. Het was de Duitsers om fietsen te doen. Op een bepaald moment zag moeder ze weer tevoorschijn komen, ze hadden hun twee goede fietsen gevonden en hun geweren daar al aan vast gemaakt. Moeder was een kordate vrouw, ze was zo boos geworden dat ze naar buiten was gerend en achter aan een fiets had getrokken, met het bevel dat ze de fietsen moesten laten staan. De Duitsers waren dat niet van plan en het werd een hoogoplopend conflict met een ongewisse afloop. Meer mensen gingen zich ermee bemoeien. Vader Kronenberg en broer Hendrik en nog meer mensen kwam erbij. Arie en zijn broer keken vanuit de voorkamer toe. Het drong tot de Duitsers door dat ze mogelijk niet heelhuids weg zouden komen vanwege twee fietsen. Ze hadden toegegeven en de fietsen achtergelaten.

Paarden gevorderd door de Duitsers

Het was al op het laatst van de oorlog. Zeven tot acht Duitsers kwamen het erf op om paard en wagen te vorderen en de boer moest ook mee. Eerst werd nog geprobeerd er onderuit komen door te ontkennen dat ze daar geen geschikt paard voor hadden, het zou kreupel zijn. Maar er was geen ontkomen aan; hun paard, een best paard, een vos moest mee. Ook bij de burens

Ten Klooster, Zielman en Rodermond werden paard en wagen gevorderd. In een hele colonne gingen ze op weg tot over de IJsselbrug bij Zwolle. Ze hadden wel twee dagen rondgereisd over de Veluwe, in Epe en Heerde. Uiteindelijk kwamen ze terecht in Oldebroek. Er werd vooral 's nachts gereisd, vanwege angst voor beschietingen door de geallieerden. Arie was op het laatst steeds in slaap gevallen op de bok, de Duitser die naast hem zat porde hem dan weer wakker. In Oldebroek mochten ze overnachten. Na twee dagen en nachten ronddolen werden de paarden uitgespannen en gevoerd. Zelf kregen ze ook eten en een slaapplek toegewezen. Dat was een soort divan waar ze met hun drieën op moesten gaan liggen: Zielman en Rodermond naast elkaar en Arie, omdat hij de kleinste was, aan het voeteneind tussen die twee in. Een Duitser naast hen hield de wacht. Toen ze 's morgens wakker werden gingen ze direct naar hun paarden, maar die waren weg. De mannen uit De Velde werd aangegeven dat ze weer naar huis konden gaan. Lopend wel te verstaan. Daarvoor kregen ze wel een pas mee om weer over de IJsselbrug te komen. Na de bevrijding hadden vader Kronenberg en de burens gezocht naar hun paarden en wagens op de Veluwe, maar er was geen spoor van teruggevonden.

Razzia

Een andere keer met een razzia werd er gezocht naar mannen. Harm Moed kwam toevallig langs met paard en wagen, hij reed voor de Baustelle (dat was in dit geval gedwongen werken aan de verdedigingswerken zoals loopgraven en antitankgrachten graven) Arie sprong bij Harm Moed op de bok en nam de teugels over. Zo gingen ze bij de Duitsers langs naar Van Benthem. Toen ze weer terugkwamen met een paar zoden op de wagen, waren de Duitsers bij Van de Velde aan het zoeken. Knecht Egbert Jan Witten probeerde te ontsnappen door zich te verschuilen in de hooiberg. De SD-ers sommeerden hem om weer tevoorschijn te komen, zo niet, dan schoten ze Van de Velde dood. Daarop kwam Egbert Jan weer tevoorschijn. Hij kreeg rake klappen met een geweer op zijn hoofd en met een bebloed hoofd werd hij afgevoerd naar Hasselt, achter het rijtuig van Duitser Meijer.

Ondertussen waren de SD-ers ook bezig in het voorhuis van Kronenberg. Er moesten zeven personen zijn volgens hun gegevens. Moeder Kronenberg gaf aan dat de jongste Jan nog een kind was. Het oog viel op de typemachine van Roelof, ze konden het maar moeilijk geloven dat Roelof blind was, dat was geen verzonnen verklaring. Broer Harm was in de ruimte onder de bedstee gekropen. Vandaaruit had hij zijn moeder toegesist: "Zal ik ze doodsteken?" Daarop gaf zijn moeder aan dat hij stil moest zijn.

Het was kort voor de bevrijding. De Wijk was al bevrijd en de Kronenbergs stonden aan de weg voor de woning te praten met Derk van de Velde, Teunis

Rijfkogel en Egbert Jan Witten. Opeens waren daar SS-ers herkenbaar aan de doodskop op hun pet. Iedereen maakte zich uit de voeten, Arie ook, maar hij werd teruggeroepen. Het was ze om fietsen te doen. Arie werd vastgehouden, wat zijn geluk was. Anders was hij op de vlucht neergeschoten. Omdat Arie beweerde dat er alleen maar oude fietsen waren met massieve banden die ze konden meenemen, kreeg hij een waarschuwing: als ze fietsen zouden vinden, zouden ze de boerderij in brand steken, met het vee op stal.

Alles werd afgezocht, maar gelukkig vonden ze de fiets van Willy Meuleman niet, die daar was verborgen. Alle schuren werden afgezocht. In de loods was een radio in de grond verborgen en Arie was voor die plek gaan staan. Gelukkig was het goed gegaan. De aanwezige fietsen hadden ze daarna voor de zekerheid weggebracht naar de eendenkooi van Van de Velde. Al met al waren het weer spannende uren. Op de vraag of men niet ontzettend bang was in zulke situaties antwoordde Arie: "Je went eraan." Het werd een tweede natuur om altijd op je hoede te zijn. Je gaf steeds acht op wat er in de verte aan kwam, daarom sliepen ze ook in het ondergrondse hol.

Bevrijding; blijdschap van korte duur voor de familie Kronenberg

Toen kwam de bevrijding en iedereen was blij en uitgelaten. Broer Harm kwam op de 14 de april vanuit Hasselt vertellen dat Hasselt bevrijd was. 's Avonds ging hij ook nog naar Zwartsluis, maar daar waren de geallieerden nog niet aangekomen. De burgerij werd daar verzocht om zich nog even rustig te houden tot het ook bij hun zo ver was. Harm had zijn meisje bij zich, Martje de Lugt. Zij kwam uit Utrecht en was bij familie in IJsselmuiden ondergedoken. Haar broer Egbert was eerst ondergedoken bij Willem ten Klooster in het Zwartewaterklooster en daarna bij Rijfkogel in de Velde.

Op de avond van de 16e april zouden ze op de motor nog even naar Hasselt gaan. De familie had hen nagekeken. Direct daarop hoorden ze een vreselijke klap: het bleek dat de motor met Harm

Harm Kronenberg.

Martje de Lugt.

en Martje in de bocht bij het gemaal op een linksrijdende tank van de Engelsen was geklapt. Harm en Martje waren op slag dood. Achteraf bleek dat de chauffeur van de tank dronken was geweest. Dat was een vreselijke slag voor de familie en voor allen die hen goed kenden moeilijk te accepteren. De jonge mensen lagen thuis opgebaard, naast elkaar in de voorkamer. Voor de begrafenis werden ze met twee lijkkoetsen vanuit de boerderij naar de begraafplaats in het Zwarte-watersklooster gebracht. Bij de begrafenis waren wel 400 mensen, ook uit het voormalig verzet aanwezig. De stoet was al op het kerkhof, terwijl de laatsten nog bij de boerderij in de Velde waren. De familie van Martje kon niet ingelicht worden, want Utrecht was nog niet bevrijd. Pas weken later hoorden zij van Egbert wat er gebeurd was. Jarenlang daarna op de 16 de april had Egbert het graf van Martje en Harm bezocht en daarbij ook de families Kronenberg en Rijkogel.

Nederlands-Indië

De nasleep van de Tweede Wereldoorlog was ook voor de familie Kronenberg nog niet voorbij. Zoon en broer Berend Jan, kreeg een oproep om voor dienstplicht naar Indië te gaan. Hij werd ingedeeld op 6 november 1946 bij het 4de Bat Garde Regiment Grenadiers. Hij vertrok op 28 mei 1947 naar Indië, waar hij op 24 juni aankwam. Op 1 april 1948 werd hij bevorderd tot korporaal. Op 12 maart 1949 sneuvelde Berend Jan nabij Kederi, alwaar hij begraven werd op 13 maart 1949. Daarna werd hij overgebracht naar het

Berend Jan (Berend) Kronenberg.

Bericht uit krant van overlijden.

ereveld Kembang Kuning in Surabaya. Over deze slag en het gemis zijn vader en moeder Kronenberg nooit overheen gekomen.

Minie Buit-Zielman

*Met dank aan Arie Kronenberg voor de verhalen.
 Dank voor het beschikbaar stellen voor de foto's van de familie Kronenberg.
 Bron Zwartewater FM Archeologisch op 12 en 18 mei 2005 Jan Blei, Arie en Jan Kronenberg.*

Bovenste rij v.l.n.r. Roelof, Arie, Jan. Zittend ouders Berend Jan Kronenberg en Jentje Belt.

Oorlogsherinneringen van mijn oom Gerrit Kappers

(door Ina ten Klooster-Corporaal)

Toen op 10 mei 1940 de oorlog uitbrak was mijn oom 11 jaar. Hij woonde met zijn ouders (mijn grootouders) en zus (mijn moeder) in de Kerkstraat. Het huis waar zij in woonden was van Potman en stond op de plaats waar nu tandarts van Geelen zijn praktijk heeft.

Omdat verwacht werd dat het Duitse leger vanaf Hasselt naar Zwartsluis zou komen, werden aan het begin van de oorlog de bruggen opgeblazen. Als inwoners van de Kerkstraat moesten mijn oom en zijn familie evacueren naar een andere plek. Zij vonden onderdak bij een familielid in de Adelaarsstraat (de Paereboome stege).

Om de Duitsers te beschieten werden er op de Handelskade kazematten aangelegd, van waaruit geschoten kon worden op de vijand. Alles tevergeefs. De Duitsers kwamen vanaf Meppel. De Duitsers legden noodbruggen aan, die waren met houten delen in elkaar gevlochten. Voor jongens zoals oom Gerrit waren deze houten blokken onder de brug een geweldige speelplaats. Met vrienden klauterde hij tussen de blokken en waren ze onzichtbaar voor personen bovenop de brug.

Eind 1940 overleed de eigenaar van hun huis en in het testament stond dat iemand anders in de woning van mijn grootouders mocht wonen. Zo ver-

huisden zij naar de Hasselterdijk. Alles werd met een handkar overgebracht naar de nieuwe woning. Voor mijn oom brak, ondanks de oorlog, een mooie tijd aan. Hier had hij veel vrijheid en vermaakte zich met vrienden o.a. Jaap van Veen (de latere kolenboer) in het Staphorster veld.

Brandstof was schaars in de oorlog en daarom werd de productie van turf weer opgevoerd. Deze turf werd in Zwartsluis overgeladen in grote rijnen. Dit gebeurde aan de Vleugel. Oom Gerrit was daar met zijn vrienden ook te vinden. Turf die in het water viel mochten de jongens er uitvissen en mee naar huis nemen. De Duitser die toezicht moest houden was, zo oom Gerrit zei "niet verkeerd". Hij liep nog wel eens naar achteren en dan gaven de jongens een duw tegen de stapel zodat er meer turf in het water viel. Ze kwamen dan met een mooie hoeveelheid turf thuis.

In het Staphorsterveld woonde de familie Marinus Post, aan de weg die later omgedoopt werd tot Postweg. Marinus Post zat in het verzet en was een broer van Johannes Post. Omdat in de loop van de oorlog in het westen het steeds moeilijker aan eten te komen was, verbouwde Marinus Post aardappelen. Oom Gerrit hielp, samen met nog 7 jongens, om de aardappelen te rooien. Dit ging natuurlijk met de vork. Marinus Post kwam soms even bij de jongens kijken. Hij bleef nooit lang, want het was voor hem te gevaarlijk om zich in het open veld te begeven.

Aan het eind van de oorlog werden op 14 april de bruggen opnieuw opgeblazen, maar deze keer door de Duitsers. Ook nu moesten Gerrit en zijn ouders weer evacueren, omdat ze aan de verkeerde kant van de bruggen woonden. Ze vonden gelukkig weer onderdak op hetzelfde adres als aan het begin van de oorlog. 15 april was Zwartsluis vrij en brak een nieuwe tijd aan.

Veilig in Apeldoorn

(door Ina ten Klooster-Corporaal)

Wanneer op 10 mei 1940 de Tweede Wereldoorlog uitbreekt, is mijn vader Harm Corporaal 23 jaar en mijn moeder Hennie Kappers 18 jaar. Zij hadden toen de oorlog uitbrak een paar jaar verkering.

Mijn vader was werkzaam bij de firma Bieze aan de Zomerdijk, waar houten roeiboten werden gemaakt. Hij was de jongste in een gezin van 5 kinderen. Zijn ouders waren Philippus Corporaal en Klazina van der Weide.

Mijn moeder werkte in de huishouding bij verschillende families. Toen de oorlog uitbrak werkte zij bij de familie Venebos aan het begin van het Buitenkwartier. Hier zat later groenteboer De Lange. De heer Venebos was directeur van busmaatschappij de Noord Westhoek. Mevrouw Venebos was Zweedse. Zij was erg gesteld op mijn moeder. De heer Venebos was lid van de NSB en had geregeld "vriendjes" van de partij over de vloer, o.a. de heer Roskam van visbedrijf Roskam en Klaver. Aan mijn moeder werd gevraagd om de laarzen van de heren te poetsen. Dit weigerde zij. Kort daarop heeft zij ontslag genomen.

Mijn moeder was de oudste van twee kinderen, zij had een 8 jaar jongere broer (Gerrit). Haar ouders waren Gerrit Kappers en Geesje van de Belt.

In de loop van de oorlog is in Duitsland zo'n tekort aan arbeiders dat werken in Duitsland verplicht wordt. In 1943 moeten alle mannen van 18 tot 35 jaar zich melden voor de "arbeitseinsatz" in Duitsland.

Sommigen krijgen vrijstelling omdat ze ziek zijn of thuis onmisbaar zijn. Voor mijn vader was er geen uitzondering. Hij vertrok met meerdere jonge mannen uit Zwartsluis naar Halle bij Leipzig en werd te werk gesteld in een wapenfabriek.

Over de tijd in Duitsland heeft hij niet veel verteld. Wel vertelde hij dat ze 6 keer in de week zuurkoolsoep kregen. Als afwisseling de 7e dag zuurkool, kon hij cynisch zeggen. Na de oorlog kon hij geen zuurkool meer zien.

Ook vertelde hij dat ze in de barakken last hadden van wandluizen. Hij werd redelijk goed behandeld in tegenstelling tot de Polen, die mishandeld werden vertelde hij.

De fabriek waar hij werkte werd door geallieerden onder vuur genomen tijdens bombardementen.

Omdat hij tot de eerste lichten behoorde mocht hij na verloop van tijd met verlof naar Nederland. Toen hij met verlof was heeft zijn oudste zus Wilhelmina gezorgd dat hij kon onderduiken, zodat hij niet terug ging naar Duitsland. Zijn zus had samen met een vriendin een wolwinkel in de Hoofdstraat in Apeldoorn. Daar heeft hij tot het eind van de oorlog gezeten. Wanneer er een razzia was kropen ze in de ruimtes bij de etalages om zich te verstoppen voor de Duitsers. Hij werkte op een vals persoonsbewijs met meerdere onderduikers, in een fabriek waar sabotage materiaal werd gemaakt. Wanneer ze gepakt zouden worden volgde de doodstraf. Best link dus.

Omdat mijn vader niet was teruggegaan naar Duitsland, kwam mijn moeder boven aan de lijst om voor de Duitsers te werken. Zuster Borst, wijkverpleegster en verzetsvrouw, kwam bij haar ouders om te zeggen dat hun dochter onder moest duiken.

Zij kwam, eveneens met behulp van mijn vaders zus, bij een jong gezin op de Jachtlaan in Apeldoorn terecht. Ook zij bleef hier tot het eind van de oorlog. Nadat mijn moeder was vertrokken naar Apeldoorn, kwam de politie met een NSB'er bij mijn grootouders om uit te zoeken waar mijn moeder was. Hoe wrang: de politieagent was een bekende waar mijn vader mee op de toneelclub zat. Volgens mijn oom Gerrit beefde mijn grootmoeder als een rietje, maar opa vertrok geen spier en hield vol niet te weten waar mijn moeder was. De agent heeft toen gezorgd dat er niet verder werd gevraagd. De familie waar mijn moeder zat, is na de oorlog geëmigreerd naar Zuid-Afrika.

Aan het eind van de oorlog is bij de bevrijding van Apeldoorn hevig gevochten. De inwoners zaten dagenlang in de schuilkelders. Gelukkig hebben mijn ouders op hun onderduikadressen de oorlog overleefd. Dit dankzij mensen die het risico namen en hun huis beschikbaar stelden. In een bevrijd Nederland konden Hennie en Harm terug naar de familie in Zwartsluis.

Wat gebeurde er in 1939

"An de Sluis"

OP HET NIPPERTJE GERED (7 Aug.)

— Vrijdagmiddag is het zontje van den kapper Modderman te water geraakt in de kolk voor het voormalig tramstation. De heer A. J. Vinke, die juist passeerde, begaf zich gekleed te water en wist den kleine, die reeds zinkende was, van een wissen dood te redden. Een woord van hulde voor deze kranige daad, is hier zeker op zijn plaats.

**FEESTELIJKHEDEN BLIJDE GE-
BEURTENIS (7 Aug.).** — Direct na het bekend worden der blijde mare van de geboorte eener Dochter in het Prinselijk Gezin, werd het heugelijk nieuws na het luiden der dorpsklok door eenige herauten aan de ingezetenen bekend gemaakt. 's Middags om 1 uur werd na het lossen van saluutschoten op het parkeerterrein aan de Havandijk een kinderoptocht gehouden. Vervolgens werden kinderspelen gehouden op het gemeentelijk sportveld aan de Berkenlaan. Het houden van een dankstond in de Herv. kerk en een keurige lampionoptocht, was het slot van de feestelijkheden.

BENOEMD (8 Aug.). — Tot helpster aan de Chr. Bewaarschool alhier is benoemd mej. J. van Dorsten.

GESLAAGD (10 Aug.). — Onze oud-plaatsgenoot, de heer Joh. Buit, momenteel onderwijzer te Gameren, slaagde dezer dagen te Utrecht voor de acte Fransch L.O.

ZWARTSLUIS.

VERLICHTING SPORTVELD (10 Aug.)

— Dinsdagavond is de verlichting van het gemeentelijk sportveld, welke eenige maanden geleden werd beproefd, doch niet heelemaal aan den eisch voldeed, thans op officiële wijze in gebruik gesteld, met het spelen van een vriendschappelijke voetbalwedstrijd tusschen de v.v. Heracles en Z.S.V. Het was half tien, toen de burgemeester, nadat zijn echtgenoot de verlichting had ontstoken, een kort openingswoord sprak. Spr. wees op het feit, dat goede sport bevorderlijk is voor lichaam en geest. Sport bevordert de vriendschap, aldus de burgemeester en allen moeten we samenwerken, dan ook is de sport bevorderlijk voor het leven. Na het openingswoord stellen de beide elftallen zich op en nadat de burgemeester heeft afgetrapt, zien we Z.S.V. direct al gevaarlijk worden. Het achtertrio van Heracles toont zijn mannetje te staan, zoodat Z.S.V. niet doelpunt. Er wordt in hoog tempo gespeeld met snelle en gevaarlijke aanvallen over en weer. De wedstrijd is een kwartier oud als de linksbuiten van Z.S.V. onhoudbaar inkogeld 0—1. 3 min. later maakt de rechtsbuiten van Heracles de stand gelijk 1—1. Met dezen stand wordt van doel verwisseld.

Direct na rust raakt keeper Goossen van Heracles bij het stoppen van een anders zeker doelpunt geblesseerd. Scheidsrechter Strik moet eenige malen tot kalme manen, daar het spel er niet fraaier op wordt. Nadat 6 min. is gespeeld, geeft Z.S.V. een doelpunt weg, door den bal in eigen doel te trappen 2—1. Uit een hoekschop weet Z.S.V. de stand weer op gelijken voet te brengen 2—2. Het was een uiterst spannenden en zwaren wedstrijd voor beide ploegen.

BENOEMING (9 Aug.). — De heer H. Goossen alhier is aangesteld tot administratief ambtenaar op het kantoor der Vervoermaatschappij Noord-Westhoek te Zwartsluis.

Ook deze rede werd met aandacht gevoerd. Door leden der Herv. Meisjesvereniging werd een tweetal keurige tableaux vertoond. Het verslag van den penningsmeester, den heer J. B. de Goede, toonde een batig saldo van f72.44 (vorig jaar f64.63). De totale ontvangsten waren f144.675, de uitgaven f72.235. Na vertoening van de klankfilm „20 jaar B.V.L." en een slotwoord van den voorzitter werd de gezellige feestavond besloten met het zingen van den Avondzang.

KONINKLIJKE ONDERSCHIEDING. (2 Maart). — Aan den heer B. Greveling, bedrijfsleider bij de firma Wed. J. Huisman K.Gzn., snipperfabriek alhier, is de aan de orde van Oranje-Nassau verbonden eere-medaille in zilver uitgereikt in verband met het feit, dat de heer G. 50 jaren bij deze familie in dienstbetrekking is.

Tijdens een druk bezochte receptie werd de jubilaris door den Burgemeester, den heer D. de Koning toesproken. Terwijl deze persoonlijk den jubilaris de onderscheiding op de borst spelde, wees hij op het feit, dat de verdiensten van den heer G. door de Regering op prijs worden gesteld.

De muziekvereniging „Voorwaarts" bracht den krassen jubilaris een serenade. Het was voor den heer G. een onvergetelijke dag.

ZWARTSLUIS.

DE PACTWET ONDERLINGE, (6 Mrt.) — Vrijdagavond had in het Nutsgebouw een vergadering plaats van pachters en verpachters, waar als spreker optrad de heer Rhebergen met het onderwerp „De Pachtwet Onderlinge." Deze is opgericht in gemeenschappelijk overleg tusschen pachters en verpachters teneinde te komen tot een regeling die voor beide partijen bevredigend kon zijn. De Pachtwet-Onderlinge heeft een drietal regelingen ontworpen, welke zoowel voor pachters als verpachters van belang zijn, o.a. Bedrijfsrisicoregeling, de Remissieregeling en de Borgstellingsregeling. Vervolgens zette spr. deze drie regelingen uiteen.

ZWARTSLUIS.

VOLONTAIR TER SECRETARIE (9 Maart) — Tot volontair ter gemeente-secretarie alhier is toegelaten de heer J. H. Knoopers van Zwolle.

KWEEKELING MET AKTE (9 Maart) De heer A. v. d. Linde uit Ambt-Vollenhove is aangesteld tot kweekeling met akte bij de Herv. School, alhier.

PROPAGANDA-AVOND S.D.A.P. (9 Maart) — Door de S.D.A.P. (gewest Overijssel) werd Maandag een filmavond gegeven in het Nutsgebouw. De eerste film was „Samengevoegd tot groter doel".

Vervolgens werd gedraaid een natuurfilm, een kleurenfilm en een teekenfilm. Na een korte rede, een propagandarede, handelende over de crisis, werkloosheid en het plan van den arbeid werd nog vertoond een film „Practisch Socialisme", uitbeeldende hoe het vroeger was, hoe het is en hoe het moet zijn. De belangstelling was niet groot.

**NED. HERV. JONGELINGSVEREEN.
CHRISTOFILUS (9 Maart)** — De Ned. Herv. Jongelingsvereniging „Christofilus" heeft onder leiding van den heer E. Jongstra in het gebouw voor Chr. Belangen haar 65-jarig bestaan gevierd. Na het zingen van het bondslied hield de feestleider een toespraak.

Uit het verslag van den secretaris, den heer A. Appelo, bleek dat Christofilus 24 leden heeft.

De ontvangsten bedroegen f165.76½, de uitgaven f111.05, batig saldo f54.71. Na een prachtig tableaux „Vrede" werd opgevoerd de samenspraak „Een zekere meneer Fortuin" door leden van „Christofilus" en leden der Meisjesvereniging „Maria en Martha". Het stuk werd op goede wijze gespeeld. Na een samenspraak door leden van „Maria en Martha", getiteld „Het spook van het kasteel", volgden een tweetal humoristische pantomines". Hierna werd het goed geslaagde feest met dankzegging gesloten.

‘Strop-das’

Zachtjes gleed ze vanuit haar ziekbed ‘uit de tijd’. Ze blies haar laatste adem uit en wij beleefden het ontroerd mee. Mijn vader had zich net aangekleed en knoopte zorgvuldig zijn stropdas terwijl ondertussen zijn vrouw stierf.

Verbaasd kijkend naar zijn onverwachte gedrag op dat speciale moment, dacht ik: ‘Raar woord eigenlijk... strop-das.’

Vanuit mijn onderstroom trok ik in gedachten die strop stevig aan, denkend: ‘Laat je emoties toch eens zien pap!’ Hij hield zielsveel van haar, daarover geen twijfel. Terwijl de kerkklokken luidden over het winterlandschap van die vroege zondagochtend in december 1990, sprak papa: ‘Ze stierf om vijf over acht’. De laatste week van mama’s leven zweefde ze eigenlijk al tussen hier en de overkant. Serene tijd. Mijn vader en ik zaten uren bij haar.

Terwijl zijn handen regelmatig haar wangen streelden, sprak hij voor het eerst sinds 1945 over ‘zijn Arbeitseinsatz’, terwijl hij geklemd zat tussen haar ziekbed en de partijen oorlogsboeken in de boekenkast. Waarom nu? Kwam dat omdat hij haar moest loslaten op het kantelmoment van leven en dood? Zijn oorlogsmonologen regen onze wakende uren aaneen. Het laatste oorlogs-belevenissen in het tunnelcomplex in de Kohnsteinberg vlakbij Nordhausen in Duitsland ging open.

Zo kwetsbaar had ik mijn kostbare vader zoveel jaren na dato niet eerder meegemaakt.

Mijn vader kwam destijds begin mei 1945 naar zijn zeggen ‘teruggetippeld’ uit Duitsland. Was hij liever als held binnengehaald in zijn geboortedorp? Welkom geheten als positief erfgoed van de 2e Wereldoorlog? Was zijn retourtje ‘Duitschland’ goed of fout geweest? Ik weet het niet, want daarover verhaalt zijn dagboek niet en mijn vader zweeg erover. Misschien is het antwoord wel te vinden bij de omstanders van toen en nu!

In september 1942 was hij opgeroepen. Hij voelde zich als 29-jarige wees te verantwoordelijk voor twee jongere zussen en een broer om onder te duiken en ging.

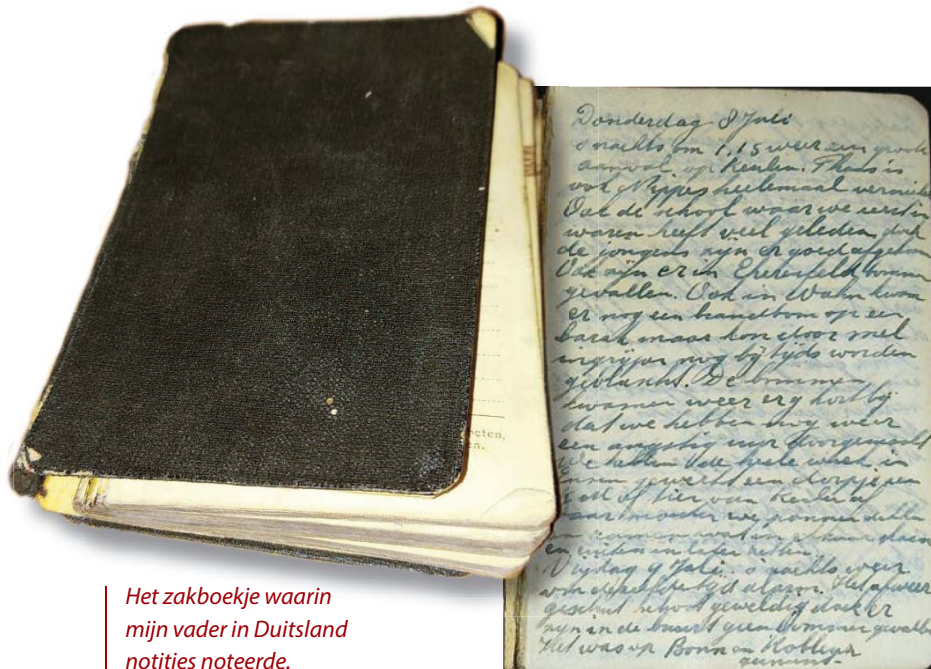
Geen spoortje emotie is terug te vinden in zijn oorlogsdagboek vol feiten. Elk bombardement vol hels gedreun en rondvliegende scherven is door hem teruggebracht tot een opsomming van feiten... *‘een stad in puin...Tom Westerdaal uit Utrecht en Gerrit van Nunen uit Culemborg dood...koffers met kleren nog kunnen redden...eten koolsoep, sinds lang geen toetje meer.’*

‘Laat hem maar’, sprak mama zachtjes die laatste week van haar leven vanaf haar ziekbed... ‘Het is goed voor hem om erover te praten, dit is voor het eerst’. Hij droogde haar tranen. Het feit, elk moment zijn vrouw aan de dood te moeten verliezen, bracht alle traumatische herinneringen aan de oorlog naar boven. Als een strop om zijn nek knelden ze zijn emoties af. Loslaten deed pijn. Haar foto als omlijst gemis poetste hij regelmatig met de onderkant van zijn stropdas. Na mama’s sterven ging zijn oorlogslaatje voor altijd weer dicht.

Mijn vader heeft tijdens zijn tewerkstelling in Nazi-Duitsland stiekem notities kunnen maken in een piepkleine agenda, die hij na de oorlog uitgewerkt heeft in een dagboek. Mijn moeder ‘sprak’ over de oorlog, mijn vader ‘zweeg’ over de oorlog. Ik smulde als kind van mama’s beeldende verhalen over b.v. de

Lucas Dragt 1913-2000.

Het zakboekje waarin mijn vader in Duitsland notities noteerde.

Uitgewerkte dagboeknotities.

arrestatie van de hoofdonderwijzer van de Hervormde lagere school in Zwartsluis, die gesnapt was tijdens het illegaal luisteren naar radio Oranje of het spannende verhaal van het begin van de oorlog op 10 mei, met het oorverdovende ronkende lawaai van vliegtuigen in de lucht boven Zwartsluis. Ik hoefde maar te vragen: 'Toe mama, vertel nog eens over de oorlog' of ze begon al...

Natuurlijk las ik ook mijn vaders dagboek. Dat werd een teleurstelling. Geen spannend verhaal, maar een feitelijk verslag waarin de angstige momenten zonder emotie beschreven stonden. Mijn vraag: 'Toe papa, vertel ook eens over de oorlog', werd stilzwijgend genegeerd of hij liep de kamer uit.

Ondertussen groeide het aantal boeken over WOII in huize Dragt. Toen in Zwartsluis de bibliotheek in het midden van de jaren '60 werd geopend kon hij helemaal losgaan en tot zijn dood heeft hij zich dagelijks in de gebeurtenissen van WOII verdiept.

In 1973 kocht ik m'n eerste auto en stelde voor: 'Pap, zullen we een keer naar Keulen gaan om de deuren van de Dom te bekijken waaraan je gewerkt hebt?' Antwoord: 'Neu, daar hoef ik niet naor toe'. Op zulke momenten maakte hij met z'n linkerhand altijd ruimte bij de halsboord van z'n trui of overhemd. Hij kreeg het dan letterlijk benauwd, stond op en liep weg. Zijn ervaringen in Duitsland, en dat besepte ik toen nog onvoldoende hingen op zulke momenten als een strop om zijn nek.

Mijn vader en zijn broer Jaap keerden na de oorlog terug in Zwartsluis. Hun verhalen zijn nauwelijks gehoord, noch verteld. Er golden in het dorp andere prioriteiten en als de oorlog al ter sprake kwam ging het over slachtoffers van concentratiekampen of de omgekomen Joodse families uit het dorp of over de heldendaden door het verzet... en niet over mijn vaders tijd als dwangarbeider. Er waren ergere dingen gebeurd. En.... zij hadden er toch zelf voor gekozen om te gaan, werd er vaak gezegd. Was dat zo? Had mijn vader iets te kiezen gehad? Onderduiken was niet iedereen gegeven. Vaker werden degenen die in Duitsland hadden gewerkt voor de Arbeitseinsatz in de naoorlogse maatschappij gezien als collaborateur. Er werd niet stilgestaan bij het feit dat zij en velen met hen, ook veel angst hadden meegemaakt. Mijn vader trouwde in oktober 1947 en stichtte een gezin. Over de oorlog werd gezwegen, doorgaan was het devies. Het wrange is dat naarmate mijn vader ouder werd hij alsnog last kreeg van de dingen die hij in de oorlog had meegemaakt. Pas de laatste jaren, nu er nog maar enkele overlevenden over zijn, komt er meer aandacht voor hun verhalen. Mijn vader stierf helaas in augustus 2000 op 86-jarige leeftijd.

Elk jaar richt ik op 4 mei een gedachtenisplekje in en leg daar ook altijd het dagboek van mijn vader bij. Een jaar of vier geleden heb ik het dagboek nog eens opnieuw gelezen en heb toen via internet, een aantal locaties van zijn verblijf kunnen achterhalen. En .... pas vanaf dat moment werd ik steeds nieuwsgieriger. Ik zag akelige foto's van honderden lijken bij de Boelcke-kazerne in Nordhausen waar hij van augustus 1944 tot de bevrijding verbleef. Ik las vreselijke ooggetuige verslagen van de omstandigheden in de tunnels (stollen) in de Kohnsteinberg waar papa en zijn broer ook werkten. Vlak naast de Kohnstein lag een enorm groot concentratiekamp Dora-Mittelbau waarvan de gevangenen in dezelfde 'stollen' werkten. In mijn vaders dagboek geen woord over Dora-Mittelbau, geen woord over honderden doden. Hoe kon

dat? Ik markeerde de dorpen en steden waar mijn vader samen met zijn broer Jaap na de bevrijding van Nordhausen, tijdens hun voettocht naar Nederland dwars door de Harz langsgekomen waren. Zo jammer dat ik over deze specifieke dingen nooit met m'n vader heb kunnen spreken. 'Wie was je in die tijd papa en ben je later na de oorlog ooit geworden wie je wilde zijn?' Hij heeft zijn vrouw en kinderen nooit toe kunnen laten in zijn binnenwereld. Al speurende naar aanknopingspunten raakte ik verstrikt in het verleden van mijn vaders oorlogsjaren en liep er dagenlang over na te denken. Het lukte me niet om zijn dagboekfragmenten te koppelen aan dat wat ik aan documentatie op internet vond. Om daar meer zicht op te krijgen wist ik maar één oplossing... naar Nordhausen gaan.

Waarom wilde ik er naartoe? Wat dacht ik er te vinden? Zocht ik een verklaring voor mijn vaders gedrag in en na de oorlog? Had hij misschien expres een aantal gruwelijkheden niet beschreven in z'n dagboek? Diep vanbinnen moest ik toegeven dat ik al jaren een onuitgesproken, niet al te positief oordeel had over mijn vaders tijd in Duitsland. Zou hij dat gevoeld hebben? De feitelijke beschrijving in zijn dagboek maakten in mijn beleving van een gruwelijke oorlog iets kleins. Ik wilde op zoek naar de emoties achter het zwijgen van mijn vader.

Tijdens zijn verblijf in Keulen b.v. waren er regelmatig bombardementen. Een stad in puin. Over hoe de stad eruit zag staat niets beschreven, wel wat zij als groep meemaakten.

'Op 4 juli 1943 was het 's nachts weer groot alarm en moest alles hals over kop naar de bunker alwaar we een paar angstige ogenblikken hebben doorgebracht vanwege de brand en springbommen, die als het ware gezaaid werden. Toen het eindelijk veilig werd geblazen was het hele barakkenlager met de grond gelijk gemaakt. Het ergst was dat we ons hele hebben en houden aan kleding, scheer, naai, schrijf en poetsgerei benevens ons rookgerei en brood ineens kwijt waren.

Velen waren gewoon op klompen en met de overjas zo over de onderkleding naar de schuilkelder gegaan zodat de meesten heel raar stonden te kijken toen alles zo ineens in vlammen was opgegaan. (Fragment dagboek)'

In juli 2017 zijn mijn man en ik met de caravan naar de Harz vertrokken en hebben daar een week vlakbij de Kohnsteinberg gekampeerd. Ik keek met de ogen van mijn vader naar het landschap en zoog m'n longen vol met zijn levensadem. Hier lagen zijn voetstappen. Vanaf de camping konden we de Kohnstein als een witte krijtberg in de verte zien liggen. De Kohnstein is een 3 km lange en 1.5 km brede heuvelrug in een verder vrij vlak landschap. De heuvel is zeer rijk aan anhydriet, dat gretig water opneemt en dan overgaat

tot gips. De uitgegraven gangen waren stevig genoeg om er fabrieksruimten in onder te brengen. Al in 1869 werd er begonnen met gipswinning en vanaf 1935 werd er een uitgebreid complex gangen uitgegraven om er opslagplaatsen van te maken voor de benzine- en oliereserves voor het Duitse leger. Tussen 1937 en 1943 werden er van noord naar zuid, twee parallelle gangen gegraven op bijna 200 m afstand van elkaar, die dan verbonden werden door dwarstunnels. De lengte-Stollen werden transportwegen; de dwars-Stollen opslagplaatsen. Alles bij elkaar een gangenstelsel van zo'n 20 km.

Op 28 augustus 1943 werden de Stollen overgenomen door het Ministerie van Bewapening en Oorlogsproductie o.l.v. Albert Speer. Ze zouden onder zijn leiding omgebouwd worden tot de grootste ondergrondse fabriek ter wereld voor de productie van geheime wapens, de V1 en V2. Vlak naast de Kohnstein ontstond een groot concentratiekamp, waar tegen het eind van 1944 tussen de 15.000-20.000 (meest politieke) gevangenen in afschuwelijke omstandigheden verbleven. In maart 1944 gaf Hitler de opdracht om in het noordelijk deel van de berg, de eerste 20 (van de totaal 70) verbindingstunnels over te dragen aan de fa. Junkers. In deze eerste 20 tunnels vond vervolgens de vliegtuigmotorenfabricage plaats. Hier werkten geen politieke gevangenen maar zo'n 5000 arbeidskrachten uit heel Europa die een zekere

mate van vrijheid hadden en ook geen gevangenskleding droegen. Zij waren ondergebracht in de Boelckekazerne in Nordhausen en reisden elke dag heen en weer per boemeltrein. Mijn vader was een van hen.

Vanaf de camping reden we de volgende dag naar de Kohnsteinberg en vonden het terrein waar ooit het kamp Dora-Mittelbau was geweest en luisterden tijdens de rondleiding naar de Duitse gids. Er ontstond een beklemmend moment toen een Nederlandse mevrouw, een tikkeltje geëmotioneerd vroeg of de bevolking van Nordhausen geen weet had van wat zich hier afspeelde; een kamp vlak buiten je woonplaats met bijna 20.000 gevangenen, dat moet toch opvallen en deden die dan niets? Er viel een ongemakkelijke stilte onder de Duitsers in de groep. Een oudere Duitse mijnheer antwoordde: 'Angst, nur Angst!' Niemand durfde in de oorlog iets te zeggen, je werd verraden als je 'verkeerde' gedachten uitte of überhaupt maar iets van hulp wilde verlenen. Angst om de onzichtbare, anonieme verklikkers. Herkenbaar en invoelbaar. We vervolgden onze route. We gingen richting de tunnels. Eén tunnelingang is nog open. De andere was door het leger van de Sovjet-Unie in 1945 al opgeblazen. Het is de bedoeling geweest dat het gehele complex zou worden vernietigd in het kader van de algehele demilitarisering van Duitsland maar dat is niet gelukt. En dan stap je een ijskoude (8 °C) en

vochtige tunnel in, in de wetenschap dat je vader hier ook heeft gelopen. Zijn beschrijving werd opeens akelig actueel.

Binnen was het een grote puinhoop van resten van stalen constructies, bouwmaterialen, ijzeren bollen (gyrokompassen), brandstoftanks, spoorstaven, enz. Wat een immens groot complex. Via de ene tunnelbuis gingen de materialen naar binnen en via de andere buis kwam de complete raket naar buiten. Hoe efficiënt uitgedacht. En duizenden arbeidskrachten werden ervoor opgeofferd. Gevangenen die er maandenlang in verbleven, sliepen en werkten en beperkt te eten kregen in een constant koude en natte omgeving in een verstikkende walm en stof als gevolg van het steeds verder uitdiepen van de tunnels met behulp van dynamiet.

Onwerkelijk. Tot op het bot verkleumd kwamen ook wij weer buiten, in een fel schijnende zon. Langzaam liepen we op eigen gelegenheid terug naar het hoofdterrein. Een crematorium ontbrak niet, weer zo'n sinistere confrontatie.

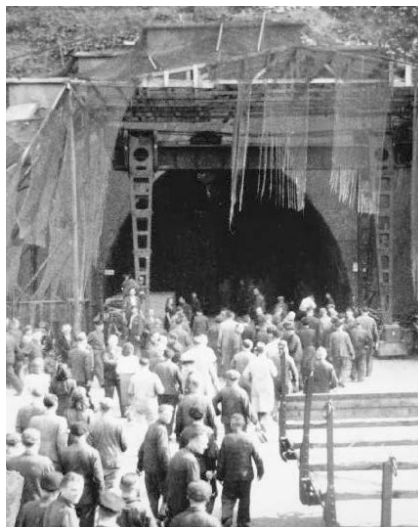
Ik kocht in de museumwinkel een historisch tijdschrift over de Kohnsteinberg en 's avonds op de camping las ik het van A-Z en ontdekte toen dat het werken aan de V2 raketten door politieke gevangenen in de tunnels 21-70 totaal gescheiden was van het werken door de tewerkgestelde arbeiders voor Junkers in de tunnels 1-20. Vanuit kamp Dora namen de gevangenen de ingang aan de zuidkant van de berg en de werknemers van Junkers kwamen vanuit Nordhausen met de trein bij de noordkant van de berg aan, staken direct vanuit het treinstation de weg over en namen daar de Noordelijke ingang. In zijn dagboek beschrijft papa:

'Er waren twintig van die hallen van 150 meter, waar wij in mochten, doch er waren er in de zeventig, maar daar mochten wij niet komen. Daar werden geheime wapens gemaakt en daar werkten alleen Duitsers en politieke gevangenen voor zover we konden waarnemen. De bewaking was zeer streng, voor elke ingang stond een pantserwagen en ook nog soldaten met handgranaten, terwijl op de berg waaronder de fabriek was, overal wachtposten opgesteld stonden.'

Er vielen een aantal puzzelstukjes op hun plaats. Mijn vader heeft waarschijnlijk nooit van het bestaan van kamp Dora geweten. Pas na de eenwording van

Per trein reisden de werknemers van de kazerne naar de Kohnsteinberg (15 km).

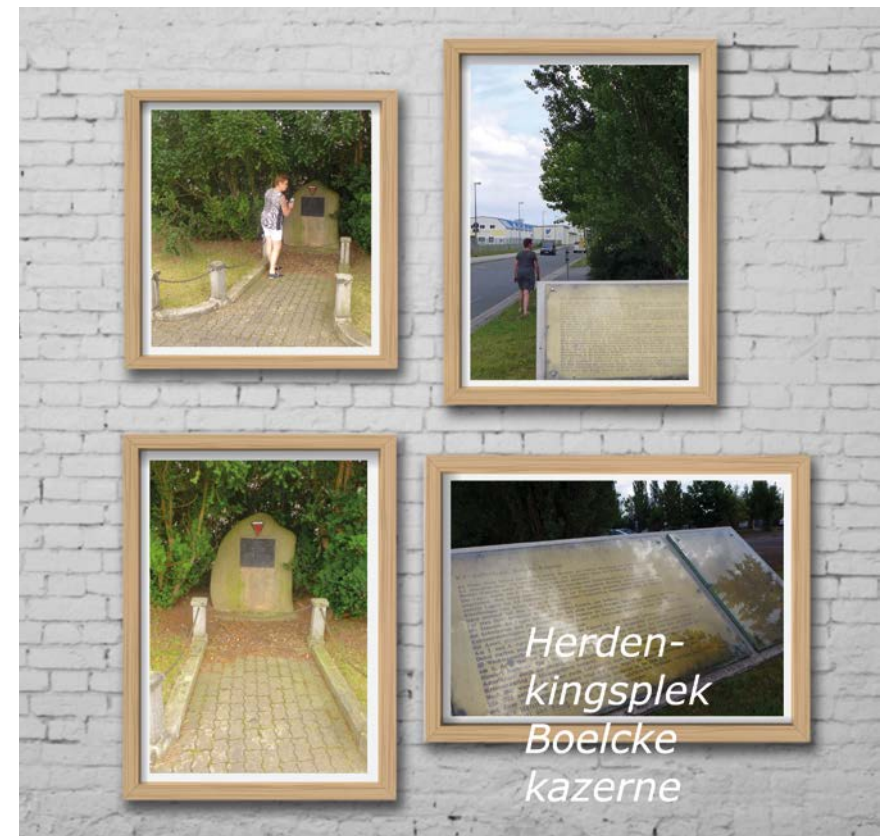
De ingang aan de noordkant van de Kohnsteinberg waar de werknemers van Junkers naar binnen gingen.

Duitsland is er meer informatie openbaar gemaakt over dit kamp. Daarvoor hoorde het bij Oost-Duitsland (1945-1989).

De volgende dag reden we naar de plek waar ooit de Boelckekazerne had gestaan. In mijn vaders dagboek stond het adres vermeld en het was een bijzonder

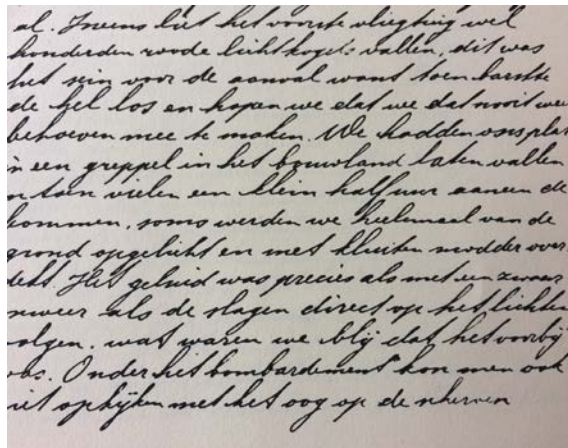

De plattegrond die ik in het tijdschrift vond.

moment toen we de tomtom instelden en de route als vanzelf op het scherm verscheen. Van de kazerne is niets overgebleven en we moesten dan ook even zoeken naar het herinneringsmonument. Na een poosje bleek dat we er al verschillende keren langs gelopen waren maar het kleine monument staat dan ook een beetje verscholen in een klein plantsoen. Ten tijde van de oorlog lag de kazerne aan de rand van het stadje, nu was alles eromheen volgebouwd.

(Dagboeknotitie over het bombardement op 4 april op de Boelcke-kazerne:
'Ineens liet het voorste vliegtuig wel honderden rode lichtkogels vallen, dit was het sein voor de aanval want toen barstte de hel los en hopen we dat we dat nooit meer behoeven mee te maken. We hadden ons plat in een greppel in het bouwland laten vallen en toen vielen een klein

Dagboekfragment over het bombardement op Nordhausen en de Boelckekazerne.

De Amerikanen vonden een paar dagen na het bombardement meer dan 2000 doden op het terrein van de Boelckekezerne.

halfuur aaneen de bommen. Soms werden we helemaal van de grond opgelicht en met kluiten modder overdekt. Het geluid was precies als met een zwaar onweer als de slagen direct op het lichten volgen. Wat waren we blij dat het voorbij was. Tijdens het bombardement kon men ook niet opkijken met het oog op de scherven.'

Tenslotte reden we naar de plek waar de Jacobikerk had gestaan, waar m'n vader destijds na het bombardement met een bergingsploeg had geprobeerd mensen onder het puin vandaan te halen. Een stad in puin met geschreeuw en groep om hulp en duizenden doden. In deze sinistere dodenstad had m'n vader een nacht lang gegraven en was het na uren graven gelukt een levende onder het puin vandaan te halen. Nu zag ik om me heen een herbouwde stad in vredestijd.

Op een bankje liet ik alles wat we de laatste dagen hadden beleefd, nog eens goed op me inwerken en liet mijn vaders verblijf in Duitsland nog eens de revue passeren. In 1942 was hij samen met zijn broer Jaap en vele anderen vertrokken naar Duitsland. Via Keulen (1942 tot maart 1944), Dessau (maart-juni) en Ascherleben (juni-augustus) was hij op 13 augustus in Nordhausen aangekomen. Daar verbleven ze tot het einde van de oorlog. Op 3 en 4 april 1945 werd Nordhausen gebombardeerd.

De Boelckekazerne waarin ze verbleven werd totaal vernield en er waren meer dan 2000 doden. Het kan niet anders of papa moet daar veel lijken hebben gezien, maar in zijn dagboek staat daar niets over vermeld.

Daarna zijn ze met een groep van zo'n 80 man lopend op pad gegaan, hun 'vrijheid' tegemoet. Dit was niet zonder gevaar. Ze moesten eerst nog dwars door een gebied, dat vol zat met ordeloze Duitse troepen naar een al door de Amerikanen bevrijde zone zien te komen. Vanaf 15 april besloten de broers om de groep te verlaten en samen richting huis te 'tippelen'. Op 26 april eindigde hun voettocht van 150 km in Hamelen. Vanaf daar reisden ze verder met vrachtwagens naar Nederland. Mijn vaders dagboek eindigt met de slotzin:

's Morgens om zes uur zijn we met vrachtwagens tot Meppel gebracht en daarvandaan ging het per lijn 2 op huis aan waar we 's avonds om acht uur arriveerden.'

Kenmerkende feitelijke taal van de vader die ik vanaf 1950 heb leren kennen. Voor elke overlevende van WOII was na de oorlog geen tijd om zich af te vragen: 'Waarom ik'? De enige relevante vraag was: 'Wat doe ik nu'? Er waren geen mensen die je handvatten konden geven hoe je van een slachtoffer een overlevende kon worden.

Mijn vader heeft zich niet helemaal kunnen bevrijden van zijn oorlogs-ervaringen. Het heeft hem moeite gekost om volop van het leven te genieten. Mijn vader heeft het relatief goed gehad in de oorlog. Hij zei weleens: 'Ik mag niet klagen, ik heb Auschwitz niet meegemaakt'. Juist dat heeft hem en vele anderen misschien wel in de weg gezeten. Je eigen leed bagatelliseren zit je eigen vrijheid in de weg.

Het verhaal van de oorlog is zijn verhaal. Het verhaal van de oorlog is een triest verhaal. De vrede kwam voor mijn vader ook vast als een troost, maar kon de pijn van zijn belevenissen onvoldoende wegnemen? Hier op dit bankje in een parkje in Nordhausen kreeg het dagboek van m'n vader dat ik altijd als 'saai' had ervaren een andere lading en er welde een diep gevoel van betrokkenheid in me op.

De kale feiten in het dagboek hadden de afgelopen dagen kleur gekregen en er ontstond vanuit mijzelf meer ruimte om dichterbij hem te komen. Met vallen en opstaan heeft mijn vader zijn weg in het leven gevonden. Ik durfde nu hardop te zeggen dat zijn 'vallen' in WOII om naar Duitsland te vertrekken geen 'falen' was, het was tegen iets heel naars aanlopen dat ergens vanbinnen een diepe pijn veroorzaakte. Na de oorlog heeft hij mijn moeder leren kennen. Zij heeft naar hem toe helend gewerkt en hem steeds een beetje dieper in de 'vrijheid' gebracht door van hem te houden. Mijn moeder,

mijn broer en ik hebben zijn zwijgen helaas niet kunnen doorbreken maar ik heb er nu vrede mee.

Wat had ik het mijn vader graag gegund dat hij net als Prins Claus ooit deed, zijn 'strop-das' had losgemaakt en de wereld in had gegooid en niet meer weggerend was voor het verleden maar het heden had omarmd.

Het verhaal van de oorlog was zijn verhaal.
Het verhaal van nu is mijn verhaal.
Vrijheid is voor mij lopen over de weg die begon bij hem. Vrijheid vogelt in de lucht en heeft een nieuwe geur. Een geur om door te geven.

Roelie Loois-Dragt, mei 2020

**75 JAAR
VRJHEID**

Het droevige lot van een onderduiker

Een van de artikelen, die ervaringen en verhalen met ons delen, gaat over Roelof Schraa, een naam, waarmee ik, Geert Doosje, al mijn hele leven verbonden ben en wiens tragisch einde diepe sporen heeft achtergelaten in het gezin waaruit hij afkomstig was; hij was de oudste broer van mijn moeder, Bertha Doosje-Schraa. Roelof groeide op in het grote gezin van Gerrit Schraa en Hendrikje Linde. Na de lagere school volgde hij de schildersschool en ging al betrekkelijk jong aan het werk bij het schildersbedrijf van zijn vader en diens broer Roelof. Hij ontpopte zich als een goed vakman, maar was ook een verdienstelijk kunstschilder. Hij groeide op in een vrij streng Gereformeerd milieu wat draaide om werk, gezin en kerk. Maar Roelof had ook een vrijheidsdrang. Zo werd hij, tegen de zin van zijn ouders, lid van de plaatselijke voetbalclub Heracles, waar hij vrienden maakte buiten de eigen kring. Dat blijkt wel uit de vele foto's en brieven, die herinneren aan die tijd. Na de inval van de Duitsers, werd de eerste tijd van de bezetting de voetbalcompetitie, getuige foto's uit die tijd, gewoon voortgezet. Ook het schildersbedrijf ging door met werk zoals gebruikelijk. Op enig moment, ik meen in 1942, werd de Arbeitseinsatz door de Duitsers ingesteld. Ook Roelof werd opgeroepen en vertrok naar Duitsland. Bij zijn eerste verlof onttrok hij zich aan zijn verplichting en dook hij onder. Eerst bij de familie ten Klooster in het Zwartewatersklooster, maar vrij kort daarna, door bemiddeling van een jongere broer van zijn vader, bij de familie Kragt in Oldebroek. Hij had een afkeer van de bezetter en sloot zich aan bij een verzetsgroep, die opereerde vanuit Kampen. Als familie beschikken wij over brieven, waarin zijn moed en betrokkenheid werd geprezen. Ook weten we, dat enige overmoed en dristigheid hem niet vreemd was. Echter tot het laatste

Roelof staande voor boerderij familie Kragt.

moment bleef hij trouw aan zijn beginselen en zweeg hij tegenover zijn beul over zijn maten. In een uitgave van de historische vereniging van Oldebroek werd het volgende artikel over Roelof gepubliceerd.

Aanwezigheid van de SS had noodlottige gevolgen voor een onderduiker in het Winkeldorp. Roelof Schraa (1920) was afkomstig uit Zwartsluis. Door bemiddeling van zijn oom had hij een onderduikersadres gevonden bij Egbert Kragt, een landbouwer in het Winkeldorp. Roelof was voor zijn verblijf in het Winkeldorp gevlucht uit Duitsland, waar hij te werk gesteld was in het kader van de arbeidsdienst. Hij wist te ontsnappen naar Zwartsluis, maar moest een veilige onderduikplek vinden. Bij voorkeur buiten zijn woonplaats en dat werd het Winkeldorp in Oldebroek.

Roelof had vrijwel dagelijks contact met zijn oom die onderwijzer was aan de Gereformeerde School te Oldebroek. Als een dagelijkse routine bezorgde hij melk bij zijn oom, van wie hij ook een aantal exemplaren van het verzetsblad Strijdend Nederland mee nam voor verspreiding in het Winkeldorp. Op de 10e oktober 1944 kwam hij in de ochtend terug van zijn bezoek aan het dorp met in zijn kleren verstopte illegale blaadjes. Jan van 't Veen vertelt dat Roelof Schraa ook een exemplaar gaf aan zijn vader, Hendrik van 't Veen. Deze vroeg aan Schraa of hij niet wist dat er een razzia aan de gang was. Hij bleek wel op de hoogte, maar nam de waarschuwing ogenschijnlijk nogal laconiek op,

Kampioenselftal Heracles 1.

Roelof op het land van Kragt aan het werk.

want hij verstopte het enig over gebleven exemplaar Strijdend Nederland in zijn kous en liep achter de huizen (de toenmalige "armenhuisjes") langs naar zijn onderduikadres. Hendrik van 't Veen stopte zijn exemplaar meteen in de kachel. Schraa werd echter door de SS opgemerkt en vervolgens aangehouden en gefouilleerd, waarbij het illegale blad tevoorschijn kwam. De SS vroeg waar hij woonde en hij gaf zijn onderduikadres op.

Egbert Kragt was aan het ploegen en hij werd gewaarschuwd door zijn vrouw, die hem vertelde van de arrestatie van Roelof. Zij drong er op aan, dat haar man zou vluchten in de richting van de Zwarteweg, maar hij wilde daarvan niet weten en in de buurt blijven, Uiteindelijk werd hij door de Duitsers achter zijn ploeg vandaan gehaald en overgebracht naar een verzamelplaats in een weiland achter Willem van de Maten.

Wat er zich verder afgespeeld heeft bij de ondervraging van Roelof Schraa, is niet met zekerheid te zeggen, maar hij werd naar het huis van Egbert Kragt gebracht. Bij het onderzoek in huis vonden ze in de binnenzak van een jasje van Roelof een document of een foto, die te maken had met zijn werk in Duitsland. Dit is mogelijk mede de oorzaak geweest van zijn executie. Nadat hij een poos was vastgehouden werd hij achter het huis met een nekschot gefusilleerd. Hij heeft daar lange tijd gelegen, even in de openlucht, maar later afgedekt met een deken. Het lichaam van de vermoorde man moest als afschrikking dienen voor de omgeving en een aantal burens werd gedwongen

om langs het slachtoffer te lopen. Zoals al gezegd is over de gesprekken tussen Schraa en de Duitsers is niets bekend. Het huis werd afgesloten en bewaakt, zodat niemand er in of uit kon en ooggetuigen waren er niet, op misschien een buurmeisje na, zoals later gebleken zou zijn.

Uit het Oude-Bruck, uitgave van de oudheidkundige vereniging De Broeklanden.

In memoriam R. Schraa

De redactie, medewerkers en verzorgers van Strijdend Nederland, gedenken met droefheid hun gevallen strijdmakker Roelof Schraa, die op 10 oktober 1944 bij de beruchte razzia op de Veluwe is gefusileerd achter de woning van de fam. E. Kragt I 48 te Oldebroek, waar hij als onderduiker een gastvrij onderdak gevonden had.

Deze strijder heeft voor de vrijmaking van ons Vaderland op bijna 24 jarige leeftijd zijn leven gegeven voor het verkrijgen van dat ideaal.

Hij was een trouw bezorger van ons blad. Toen op de bewusten morgen dit blad bij hem gevonden werd, was dit één van de redenen om hem dood te schieten. Hij heeft geweigerd de herkomst van ons blad te vermelden.

Onze onvergetelijke vriend is begraven in zijn geboorteplaats Zwartsluis. Zijn offer is, God zij dank, niet tevergeefs geweest. Dat de droefheid van zijn ouders. Familie en vrienden getemperd mogen worden door deze zekerheid. Zijn persoon en arbeid zal onder ons onvergetelijk blijven en t.z.t. hopen wij een gedenksteen op zijn graf te plaatsen.

Wij geven geloovig het oordeel van dit onschuldig vergoten bloed over in Handen van Hem, die rechtvaardig oordelen zal en die Aanschouwer geweest is ook van deze misdaad.

Afschrift van destijds ontvangen bericht.

In memoriam

In de loop van de middag op die tiende oktober ontvangen wij de ontstellende mededeling dat Roelof Schraa is doodgeschoten. Roel – zoals wij hem noemden en afkomstig uit Zwartsluis – is geruime tijd geleden uit Duitsland gevlucht en ondergedoken in Oldebroek. Hij deed voortreffelijk werk ten dienste van de ondergrondse. Hij zorgde dat het illegale blad "Strijdend Nederland" werd verspreid. Vandaag ontdekte de Sicherheitsdienst deze verboden lectuur bij hem, waarop hij zonder pardon werd doodgeschoten. Op ongeveer 23-jarige leeftijd liet Roel zijn leven voor het vaderland. Ook hem willen we in stilte herdenken....

Uit de Elburger Courant van dinsdag 7 oktober 1969 25 jaar geleden Uit de oorlog 1940-1945.

In Memoriam Kampen herdenkt

Roelof Schraa geb. 28 november 1920 te Zwartsluis. Gefusilleerd 10 oktober 1944 te Oldebroek.

Tussen deze data ligt het leven van Roelof Schraa. Niets menselijks vreemd. Zon en schaduw, Moeite en vreugde. En uit de branding destijds als overwinnaar tevoorschijn gekomen. Zijn leven ging rustig voort tot hij in het laatst van '42 naar Duitsland moest. Na aanvankelijke weigering, ging hij noodgedwongen en deed rustig zijn werk. Maar niet lang! Er ging iets groeien, dat hij niet meer de baas kon blijven. Onweerstaanbaar kwam het besef van weerstand te moeten bieden op alle fronten. Weg uit Duitsland! De onderdrukker niet langer helpen, op wat voor manier dan ook. Vluchten! En tegenwerken! In het begin van '43 ondernam hij de eerste ontsnappingspoging, die helaas mislukte. Hij werd opgesloten in de gevangenis van Oberhausen. Maar zie, wat de vijand

ten kwade dacht, maakte God ten goede. Hier moest hij leren dat Gods wegen heilige wegen zijn, waarop hij zijn leven moest zetten. Hem ter eer. Bij de opruimingswerkzaamheden van Keulen ontsnapte hij en wist gezond zijn vaderstad te bereiken. Al gauw werd in Oldebroek een gastvrij onderdak gevonden op een boerderij, waar hij veilig scheen. Hier speelde hij voetbal, bracht melk naar zijn oom, hielp, zoals velen de boer bij zijn werk. Kreeg vrienden, kwam ook weleens na spertijd thuis, kroop 's avonds in de schuilplaats onder de hooiberg en kwam er 's morgens vroeg weer uit. Alles zo heel

| *Het gezin Kragt.*

gewoon. Langzaam groeide het besef, dat hij een plicht te aanvaarden had; het dreef hem voort. Het groeide boven hem uit. Half '44 kristalliseerde dit in zijn spontane medewerking aan "Strijdend Nederland" dat hij vermenigvuldigde voor Oldebroek en omstreken. Een stencil werd op die beruchte razziamorgen van de 10e oktober op hem gevonden. Kersvers, juist weggehaald bij de contactman. Namen noemen? Nooit! Zijn belofte om te zwijgen onder alle omstandigheden deed hij gestand. Dit bracht de SD tot razernij. Toen men bovendien op de boerderij een portefeuille vond met een compromitterende foto erin, was een korte beraadslaging genoeg om het vonnis te vellen. Hij kreeg het bevel tegen de hooiberg te gaan staan. Voor het laatst ademde hij de rijke geur in, voor het laatst zag hij de knotwilgen, als treurend om wat er geschiedde. Een korte knal en in het achterhoofd getroffen viel zijn lichaam achterover. Hij moest eerder sterven dan ongehoorzaam te kunnen worden aan de taak, die hij eens aanvaardde. Een leven, zo gewoon toch, een roep die doorklinkt tot in later eeuwen.

Geert Doosje

De **Sluziger Kroniek** is het verenigingsorgaan van de **Historische Vereniging Zwartsluis**. Het verschijnt in de regel driemaal per jaar: in april, september en december. De redactie ontvangt graag kopij voor het blad van of via leden van de vereniging; in te zenden naar het correspondentieadres of het e-mailadres van de vereniging (zie onder).

- Bestuur van de vereniging:** Geert Doosje, *interim-voorzitter*
Geke Francoise, *secretaris*
Martin Schuite, *penningmeester*
Jan Schraa, *ledenadministratie*
Thijs Oosterhof, *archiefbeheer*
- Redactie Kroniek:** Geert Doosje, *eindredacteur*
Geke Francoise
Thijs Oosterhof
- Ereleden:** Z. Dekker-Schurink
J. Ridderinkhof
- Correspondentieadres:** Historische Vereniging Zwartsluis
Handelskade 25
8064 DV Zwartsluis
- Archieflocatie:** Handelskade 2 (aan de Grote Kolksluis;
bezoek op afspraak)
- Email:** info@historiezwartsluis.nl
- Website:** www.historiezwartsluis.nl
- Contributie:** € 15,- per jaar
€ 20,- per jaar voor buitenleden
- Bankrekening:** IBAN: NL91 SNSB 0940 9022 06
BIC: SNSBNL2A SNS BANK NV
T.n.v. Penningmeester HV Zwartsluis
Tel. nr. Penningmeester 038 3866228

De penningmeester verzoekt u bij het overmaken van de contributie ook uw adresgegevens te vermelden.

Verantwoordelijkheid Kroniek

Aan de artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed. Door de redactie wordt geen enkele aansprakelijkheid aanvaard omtrent onjuistheden en/of fouten in door derden aangeleverde artikelen. Zij behoudt zich het recht voor artikelen zonder opgave van redenen in te korten of tekstuele wijzigingen aan te brengen.

Het overnemen van welk deel ook van de inhoud van de Kroniek of van foto's is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

